

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Autismiliitto yhtyy eri vammaisjärjestöjen näkemyksiin siitä, että esteettömyysdirektiivin soveltaminen on tärkeä askel esteettömyyden edistämiseen Suomessa. Pidämme hyvänä sitä, että säädökset viedään sisään jo olemassa olevaan lainsäädäntöön. Esteettömyysdirektiivin tavoitteena on osaltaan edistää YK:n Vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa EU:n jäsenvaltioissa ja direktiivin kansalliseen toimeenpanoon liittyvät linjauksia on tarkasteltava em. tavoitetta vasten. Monet direktiivin ehdotuksista ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia, mutta esimerkiksi Vammaisfoorumin lausunnosta näkyy, että vastatakseen kaikkien vammaisten ihmisten tarpeisiin, on ehdotuksissa vielä paljon muokattavaa ja parannettavaa. Kansallisella toimeenpanolla on kiire ja laki on saatava voimaan vielä kesäkuun aikana, joten selvää on, että kaikkia tarvittavia muutoksia siihen ei ehditä tekemään ja siksi pidämme välttämättömänä, että lain toimeenpanoon kytketään sen vaikutusten seuranta ja arviointi, joiden pohjalta lakiin voidaan tehdä myöhemmin tarvittavat muutokset, vrt. esimerkiksi rakennettua ympäristöä koskevat vaatimukset.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskusteltu valvontakokonaisuuden järjestämisestä.

Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin.

Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan.

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

HE:n perusteluissa todetaan, että tavoitteena valvovan viranomaisen valinnassa on pidetty sitä, että hyödynnetään kansallisesti olemassa olevaa osaamista. On kuitenkin tunnistettu, että yhdelläkään olemassa olevalla viranomaisella ei ole juuri kyseiseen tehtävään vaadittavaa osaamista. Lisäksi tavoite on ollut myös valtavirtaistamaa saavutettavuus/esteettömyysosaamista eli valvonta on siellä missä sitä tehdään vastaaville palveluille tai tuotteille tällä hetkellä. Markkinavalvonnan tulee olla tehokas ja toimiva ja valvonnan tulee olla vaikuttavaa ja että valvontaa suorittavalla tulee olla riittävät resurssit (vrt. esim. Etelä-Suomen AVI ja Traficom). Hallituksen esityksessä ehdotetaan tuotteiden esteettömyyden valvonta toteutettavaksi nykyisen markkinavalvontalain keinoin.

Palvelujen esteettömyyttä ehdotetaan valvottavaksi digipalvelulain ja lain sähköisten viestinnän palveluista valvontasäännösten mukaisesti ja valvovan viranomaisen tehtävät laajenisivat yksityissektorin digitaalisiin palveluihin, esimerkiksi yksityisiin verkkokauppoihin (mikroyrityksiä lukuunottamatta).

Tavoitteena on lisäksi, että käyttäjien on tiedettävä tai pystyttävä helposti selvittämään mille viranomaiselle puutteista voi kannella tai ilmoittaa ja mistä saa neuvontaa ja ohjausta. Kanteluiden ja ilmoitusten tekemisen on oltava helppoa ja siihen tarkoitettujen järjestelmien joustavia ja tosiasiallisesti saavutettavia (ml myös informaation antamisessa käytetyn kielen, mahdollisesti käytettävien lomakkeiden, niiden täyttämisen jne. saavutettavuus). Tämä on tärkeä tavoite, johon vastaaminen on lakia toimeenpantaessa ehdottoman välttämätöntä. Markkinavalvontaviranomaisen on oltava selvä myös talouden toimijoille, jotta tiedetään, kuka/mikä taho neuvoo, ohjaa ja valvoo. Nämä periaatteet ovat selkeitä ja kannatettavia.

Autismiliitto kannattaa valvonnan järjestämisessä mallia, jonka mukaan tuotteista ja palveluista, silloin kun ne muodostavat saman kokonaisuuden, vastaisi sama valvoja. Tämä olisi loogista ja selkeyttäisi tilannetta sekä tuotteiden ja palveluiden käyttäjien että valvovan viranomaisen osaamisen ja resurssitarpeiden näkökulmasta. Ehdotettu malli lisäksi merkittävästi olemassa olevien valvontaa tekevien viranomaisten tehtäväkenttää ja edellyttäisi osin merkittävää resurssien lisäämistarvetta. Voidaan kuitenkin olettaa, että resurssien tarve pystytään varsin tarkasti arvioimaan ja uudet toimijat kouluttamaan tehtäviinsä lain siirtymäajan (3 §:n mukaan lain vaatimuksia sovellettaisiin tuotteisiin, jotka saatetaan markkinoille 28 päivänä kesäkuuta 2025) puitteissa. Valvonnan lisäksi lain toimeenpanon vaikutuksia ja lain vaikuttavuutta vammaisten ihmisten elämään on seurattava ja arvioitava, jotta saadaan tietoa lain kehittämis- ja muutostarpeista. Valvonnan vaikuttavuus edellyttää sitä, että valvovalla viranomaisella on käytössä tehokkaat keinot sanktioida toimijoita, mikäli ne eivät määräaikaan mennessä ole toteuttaneet niiltä valvonnassa edellytetyjä saavutettavuuden parannustoimia.

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

ks. edellä

Erityisesti tuotteiden markkinavalvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84-85) vaihtoehtoihin markkinavalvonnan järjestämisestä.

Esityksessä ei ole kerrottu millä tavalla markkinavalvonta toimii kuluttajan näkökulmasta ja millaisia konkreettisia valitusmahdollisuuksia kuluttajilla olisi tuotteiden esteettömyyteen liittyen. Autismiliitto yhtyy Tukiliiton näkemykseen siitä, että kuluttajille tarjolla olevien oikeussuojakeinojen on oltava konkreettisia ja riittäviä ja tehokkaita ja myös säännösten rikkomisesta koituvien

seuraamusten on oltava tehokkaita ja varoittavia. Autismiliitto kannattaa alustavasti markkinavalvonnan järjestämiseen vaihtoehtoa B.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

B.Traficom valvoo sähköisiin viestintäpalveluihin käytettäviä kuluttajapäätelaitteet ja kuluttajapäätelaitteet, joiden avulla käytetään audiovisuaalisia mediapalveluja ja ESAVI muita esteettömyysdirektiivin mukaisia tuotteita. Valvonta jakautuisi siis sen mukaan, mikä toimija valvoo vastaavia palveluja.

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92-94). Lausunnonantaja pyydetään lausumaan erityisesti siitä:

- Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset rakennetun ympäristön esteettömyyteen?**
- Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?**

Vammaisfoorumi toteaa omassa lausunnossaan, että YK:n vammaiskomitea katsoo yleiskommentissaan, että (31.) uudistettaessa kansallista esteettömyyslainsäädäntöä, sopimuspuolten tulisi vähintään tulkita esteettömyyden puutteen vammaisten kannalta palveluiden saatavuudessa tai ympäristön esteettömyydessä olevan kiellettyä vammaisuuteen liittyvää syrjintää. Vammaisfoorumi katsoo, että jättämällä pois lakiesityksestä EU:n esteettömyysdirektiivin liitteen III:n mukaiset rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset, valittu sääntelytapa johtaisi tosiasiallisesti aisti- ja fyysisesti vammaisten ihmisten syrjintään. Lisäksi lakiesitys sivuaa vain liikennepalveluiden sähköisiä verkkoalustoja ja matkustustiedon saavutettavuutta ja jättää huomiotta esteettömän kaluston tai asemarakennusten tai asemalaitureiden fyysiset esteettömyyskysymykset.

Vammaisfoorumi kritisoi valmistelua perustellusti siitä, että valittu sääntelytapa jättää rakennetun ympäristön esteettömyys pois tässä vaiheessa kansallisesta lainsäädännöstä johtaa siihen, ettei Suomi toimeenpane YK:n vammaissopimusta täysimääräisesti. YK:n vammaissopimuksen mukaan "kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua." Rakennetun ympäristön tulisi tukea esteettömien tuotteiden ja palveluiden käyttämistä, siksi näitä olisi tulkittava yhtä aikaa. Autismiliitto yhtyy Vammaisfoorumin kritiikkiin ja edellyttää, että rakennetun ympäristön osalta valmistelua jatketaan kevään aikana tavoitteena rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimusten täydentäminen saavutettavuusdirektiivin edellytysten mukaiseksi.

Muita huomioita esityksestä

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esteettömyysvaatimusten soveltaminen rahoitus- ja pankkipalveluihin: Vahva sähköinen tunnistautuminen pankkitunnuksen avulla sulkee tunnistautumisen käyttämättömyyden niiltä erityistä tukea tarvitsevilta vammaisilta ihmisiltä, joille pankit eivät myönnä verkkopankkitunnuksia. He eivät siten myöskään pysty käyttämään vahvaa sähköistä tunnistautumista muissa yhteyksissä, joissa sitä tarvitaan. Tämä ei tue näiden vammaisten ihmisten itsenäistä asioinnin mahdollisuutta muissakaan yhteyksissä, koska useimmat viranomaisien tarjoamat digitaaliset palvelut edellyttävät vahvan sähköisen tunnistautumisen käyttöä. Tämä vaikeuttaa kohtuuttomasti niiden vammaisten henkilöiden elämää, jotka eivät saa pankkitunnuksia tai eivät osaa niitä itsenäisesti käyttää.

Mikroyritysten määritelmä: Lain 2 §:n 5 kohdassa määriteltäisiin mikroyritys. Direktiivin 3 artiklan 23 kohdan mukaan 'mikroyrityksellä' tarkoitetaan yritystä, jonka palveluksessa on alle 10 työntekijää ja jonka vuosittainen liikevaihto on enintään 2 miljoonaa euroa tai jonka vuosittainen taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa. Mikroyrityksen määritelmä olisi tärkeä, koska mikroyrityksiin kohdistuu kevennettyjä vaatimuksia esimerkiksi kohtuuttoman rasitteen arvioinnin dokumentoinnin osalta. Vammaisfoorumi ehdottaa, että noudatettaisiin kansallisen yrityslainsäädännön kanssa yhdenmukaista mikroyrityksen määritelmää. Kirjapitolain (1620/2015) 1:4b mukaisesti mikroyritykseksi määritellään yritys, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä 1) taseen loppusumma 350 000 euroa, 2) liikevaihto 700 000 euroa tai 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin kymmenen henkilöä. Autismiliitto yhtyy tähän ehdotukseen.

Autismiliitto haluaa lopuksi nostaa esiin vaatimuksen Tiedon saavutettavuudesta: digitaalisten palveluiden sisältöjen tulisi olla selkeitä ja ymmärrettäviä, kielellisesti ja kognitiivisesti saavutettavia. Digipalvelulaki ja saavutettavuusdirektiivin kansallinen soveltaminen kulkevat käsi kädessä. Digipalvelulain avulla on pyritty parantamaan digitaalisten palvelujen teknistä saavutettavuutta. Digipalvelulakia on kehitetty ensisijaisesti tekniikka edellä, digipalvelujen kielellinen ja kognitiivinen saavutettavuus unohtaen. Digitaalisten palvelujen käytön saavutettavuus edellyttää sitä, että niiden käyttäjä pystyy ymmärtämään palvelussa käytettävää kieltä ja että viesti on mahdollista saada monikanavaisesti. Digitaalisten palvelujen kaikille saavutettavan kielen kuuluu olla selkeää ja viestejä on selkeyttävä kuvien, kuten erilaisten symbolien, avulla. Saavutettava ja ymmärrettävä kieli helpottaisi monien digitaalisten palvelujen, kuten esimerkiksi vuorovaikutteisten matkalippujen ostopäätteiden tosiasiallista saavutettavuutta monenlaisten vammaisten käyttäjien näkökulmasta, mutta myös kaikkien ei-vammattomien osalta. Digitaalisten palveluiden itsenäisen käyttämisen mahdollisuuksien vahvistaminen on edellytys vammaisen ihmisen osallisuuden ja yhdenvertaisuuden YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen tavoitteiden mukaiselle toteutumiselle.

Parviainen Tarja
Autismiliitto ry